

ZRINYI MIKLÓS A KÖLTŐ ELSŐ IRODALMI MŰVE

(Egy szövegközi hasonmással.)

A nagy magyar költő latin nyelven írt prózai kiadvánnyal lépett az irodalmi munkásság terére: 1634-ben, tizenhat éves korában, amikor a bécsi gimnáziumban az ötödik, a retorikai osztály hallgatója volt és a bécsi egyetem «magyar nemzetének» (natio Hungarica) tagja lesz.

A bécsi főiskola ugyanis a XIV. század végén, alapításakor oly módon szerveztetett, hogy tanárai, doktorai és tanulói, származásuk szerint, az osztrák, felső-rajnavidéki, magyar és szász «nemzet» (natio) testületébe léptek be, amelyek választott ügyviselők (procuratores) vezetése alatt tagjaik fölött joghatóságot gyakoroltak. Mikor a XVI. század második felében az egyetem elvesztette önkormányzatát és állami intézetté vált, a nemzeti testületekbe való belépés az egyetem tanulóira nézve megszűnt kötelező lenni, ellenben a gimnázium tanulóinak is lehetővé vált, mert a testületek működése az egyetem közös ünnepélyein való megjelenésre és a nemzeti védszent ünnepének megülésére szorított.¹

A magyar nemzetnek 1634-ben ügyviselője egy zengi származású horvát pap volt, ki nem mulasztotta el két előkelő honfiktársát belépésre készíteni. A díszes kiállítású anyakönyvbe ő iktatta be ZRINYI Miklóst, mint magyar királyi főlovászmestert és Péttert, mint légrádi főkapitányt.

Mikor azután a nemzeti védszentnek, szent Lászlónak ünnepe közeledett, az emlékbeszéd tartására és a lakoma rendezésére ZRINYI Miklóst szemelte ki. Május vége felé a magyar nemzetnek Bécsben tartózkodó doktorait, kiket a határozat joga megilletett,

¹ V. ö. SCHRAUFF Károly: A bécsi egyetem magyar nemzetének anyakönyvei 1453—1630. Budapest, 1902.

a ZRINYIEK házába hívta meg tanácskozáásra. Itt, a gyülekezet egyhangú helyeslése mellett, a föladat elvállalására ZRINYI MIKLÓST kérte föl, aki azért is készséggel hajolt a kérésre, mert szent LÁSZLÓBAN a keresztség alkalmával nyert második védszentjét tisztelte.

Az ünnepnek a szokottnál nagyobb jelentőséget volt kölcsönözendő azon határozat, hogy azzal kapcsolatban az akkortájt háborúba induló III. FERDINÁND ifjabb király hadiszerecséjeért nyilvános imádságok fognak rendeztetni. ZRINYI MIKLÓS PEDIG BŐKEZÜEN AJÁNLOTTA FÖL A KÖLTSÉGEKET, AMELYEKET AZ ISTENI TISZTELETNEK FÉNYES RENDEZÉSE ÉS A LAKOMÁRA NAGYSZÁMÚ VENDÉGSEREG MEGHÍVÁSA IGÉNYELT.

Régi szokás szerint az ünnepre a király is meghívatott, aki azonban a fia iránt tanúsított figyelmet megköszönve, azzal mentette ki magát, hogy Bécsből távoznia kell.

Június 27-én reggel az egyetem rektorának vezetése alatt a tanárok és tanulók tömegesen gyülekeztek szent ISTVÁN dómjába, ahol a császár képviselőjében a bécsi püspök is megjelent. Az ünnepélyes mise után a szószékre lépett ZRINYI MIKLÓS ÉS UGYANAKKOR A KÖZÖNSÉGBEN SZÉTOSZTATTA ELMONDANDÓ LATIN EMLÉKBESZÉDE NYOMTATOTT PÉLDÁNYAIT.

A szónok a bevezetésben mindenekelőtt mentegetődzött merészségeért, hogy olyan nagytekintélyű gyülekezet előtt szól meg, amely még egy PLÁRÓT is hallgatásra készíthetne. Jelezi, hogy szent LÁSZLÓT mint «katonát» (miles) kívánja bemutatni és dicsőíteni. A részleteket legendájából, TURÓCZI ÉS BONFINI könyveiből meríti. Egyrésztől kiemeli alázatosságát, mely arra bírta, hogy gyakran koldusruhában járt népe között és mint közvitéz vett részt a csatákban; másrésztől személyes bátorságáért HORATIUS COCLESHEZ, hadvezéri tehetségeiért HANNIBALHOZ hasonlítja. Hadjáratai méltatásában túlozva hirdeti, hogy «Dáciát Magyarországhoz csatolta, Illiricumot meghódította, Dalmatiát leigázta, a Sarmaták országába nyomult, a ruthéneket megalázta, a kúnokat megsemmisítette». Azután futólag érinti templomok építésével, monostorok alapításával bizonyított vallásos bőkezűségét. Csoda-

tétei közül pedig csak arra utal, hogy a tetemét szállító szekeret a lovak kocsis nélkül vitték a váradi székesegyház elé.

A beszéd végén megemlékezik a hadvezéri pálya küszöbén álló III. FERDINÁNDRÓL, azon óhajtás kifejezése mellett, hogy szent LÁSZLÓ dicsőségében és majdan mennyei boldogságában része legyen.

A szónoki mű a klasszikus mitológia és történetírás kertjeiben szedett virágokkal pazarul van ékesítve; a retorikai frázisok és költői képek bőségét tárja föl. Azonban kompozíciója és nyelve szembeszökő fogyatkozásokat árul el. A részek szerves egészzé nem forrnak egybe; az átmenetknél, összekötő híd hiányában, egyik tárgyról és gondolatról a másikra ugrással lép át a szónok. Ismétlések sűrűn fordulnak elő. A hosszú, néha végteleneknek látszó körmondatok nehézkesek és homályosak; a tömörség túltömöttségé fajul.

Mindazonáltal kétséges, vajon ZRINYI Miklós maga fogalmazta-e a beszédet, avagy tanára készítette számára. Abban az esetben, ha idegen szerző művét szavalta el, bámulatot keltő emlékezőtehetség kellett ahhoz, hogy a nehéz és bonyolult hosszú szöveget betanulja, és nem köznapi előadási képesség ahhoz, hogy elmondásával hatást érjen el.

Pedig arról, hogy nagy sikere volt, tanuságot tesz a magyar nemzet ügyviselőjének az anyakönyvbe iktatott magasztaló jelentése,¹ amely pedig nem volt arra hivatva, hogy a szónok szemei elé kerüljön.

A beszéd végeztével, az egyetem rektorának vezetése alatt, az ünneplő gyülekezet, harsonák hangjától kísérve, a Zrinyi-házba vonult, hol gazdag lakoma várakozott rájuk.²

Az emlékbeszédnek csak egyetlenegy példányát ismerjük, melyet a Magyar Nemzeti Múzeumnak, JANKOVICS Miklós gyűjte-

¹ «Quem vero mirificum orator ex dicendo laudem tulerit, ipsa prudentum memoria citra calamum eius gloriam retinebit.»

² A procurator az anyakönyvbe iktatott jelentésében érdemesnek tartotta feljegyezni: «sumptus huius solemnitatis omnes minimum ducentos florenos attigisse». Acta Nationis Hungaricae. II. fol. 153. b.

ményéből származó kolligátuma őrzött meg. Ebben az első helyen áll és utána még harminc beszéd következik, amelyek 1649 és 1694 között Szent László ünnepén tartattak.

Zrinyi Miklós beszédének címképe.

A korábbi időkből csak egyet, gróf ERDŐDY Gábornak 1631-ben tartott beszédét ismerjük.

A ZRINYI-beszéd kis negyedretű formátumban három számozatlan levélből és tizenhat számozott lapból áll.

A legelső levél első lapján A. BLOEMTÖL rajzolt és HOFFMANN Jakabtól vésett rézmetszet áll, mely szent LÁSZLÓT trónon ülve ábrázolja, amint előtte címereket tartó gyermekek hódolnak (l. a hasonmást).

A második levél első lapján áll a következő cím:

«Oratio. Sancto inter coelites nunc Ladislao inter mortales anno a Christianitatis æra supra millesimum quinto et nonagesimo Ungariæ regi sacra, maximi dein Cæsarum Ferdinandi divo filio nominis ejusdem Ungarorum regi III, ex ordinatione clarissimorum dominorum de inclyta Natione Ungarica in Archigymnasio Viennensi domini Procuratoris cæterorumque Doctorum dicata dictaque ab Illustrissimo Comite D. D. Nicolao Ladislao perpetuo a Zriny domino in Chaktornia etc. sacræ Cæsaræ Regiæque Maiestatis per Hungariam Agazonum Magistro etc. orationis facultatis auditore, in Basilica Austriorum primaria cui Stephanus Protomartyr divus est et tutelaris, die 27. Junii anni reparatæ salutis 1634.»

Az utolsó (számozatlan) levél első lapján olvasható: «Vienne Austriæ, A. D. 1634.» A nyomdász nem örökítette meg nevét.

FRAKNÓI VILMOS.